

**Sprawozdanie z realizacji
„Gminnego Programu Opieki nad
Zabytkami
Miasta Chełm na lata 2024-2027”
za lata 2024 – 2025**

Cel szczegółowy I.
Kierunek działania 1. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miasta „Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm na lata 2024–2027” oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.

Przewidywany termin realizacji - 2024 - 2027

Obowiązek sporządzania raz na cztery lata gminnego programu opieki nad zabytkami, wynika z przepisu art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa formułuje podstawowe cele programu, określa tryb ich sporządzania, uchwalania, podawania do publicznej wiadomości oraz ewaluacji.

Zadaniem „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm na lata 2024 – 2027” jest określenie priorytetów gminy w odniesieniu do własnego dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań. Z realizacji Programu, Prezydent sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miasta.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm sporządzony w 2024 roku i obejmujący okres od 2024 do 2027 roku przyjęty został przez Radę Miasta Chełm Uchwałą Nr IX/67/24 z dnia 29 października 2024 r. Jest to dokument o charakterze strategicznym, w którym określone zostały kierunki polityki publicznej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami do realizacji przez władze samorządowe Miasta.

W niniejszym Sprawozdaniu opracowane zostały informacje z realizacji wyznaczonych zadań zaplanowanych na lata 2024 i 2025. Poza zadaniami zawartymi w Programie, przygotowano również szczegółowe zestawienie środków wydatkowanych w omawianym okresie na ochronę zasobu zabytkowego miasta, pokrytych ze środków z budżetu Miasta Chełm, jak i środków zewnętrznych.

Działanie 2.

Działanie 2. Aktualizacja „Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Miasta Chełm”.

Przewidywany termin realizacji – 2024, coroczny przegląd dokumentu / aktualizacja w zależności od potrzeb

Na każdej gminie ciąży obowiązek opracowania – zgodnie z treścią art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz treścią § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytku na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych – Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego oraz sytuacji kryzysowych.

„Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla Miasta Chełm” został zatwierdzony w dniu 04 kwietnia 2018 roku i jest okresowo aktualizowany. Zgodnie z arkuszem aktualizacji działania te zostały wykonane w dniu 23.02.2024 r. (wg stanu na dzień 31.12.2023 r.) oraz 26.03.2025 r. (wg stanu na dzień 31.12.2024 r.).

Działanie 3.

Weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków.

Przewidywany termin realizacji – 2025, zadanie stałe

Gminna Ewidencja Zabytków została ustanowiona Zarządzeniem Nr 959/2013 Prezydenta Miasta Chełma z dnia 23 grudnia 2013 r.

Zgodnie z załącznikiem do Zarządzenia Nr 959/2013 oraz Zarządzeniem Nr 2450/23 Prezydenta Miasta Chełm w gminnej ewidencji zabytków znajduje się 358 obiektów architektury i budownictwa, 8 zespołów architektury i budownictwa, 4 parki, ogrody i obiekty zieleni historycznej, 2 cmentarze, miejsca pamięci narodowej, pomniki i tablice oraz 4 stanowiska archeologiczne.

Gminna ewidencja zabytków powinna podlegać okresowej weryfikacji. W miarę poszerzania stanu wiedzy o obiektach zabytkowych z obszaru miasta Chełm, do gminnej ewidencji zabytków powinny być włączane nowe zabytki. Jednocześnie okresowa ocena stanu zachowania zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków powinna skutkować usunięciem

(za zgodą Lubelskiego WKZ) tych zabytków, które albo uległy nieodwracalnej degradacji, albo przekształceniom.

W 2024 roku Pan Jacek Dąbrowski, wykonawca „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm na lata 2024-2027” dokonał weryfikacji GEZ. Dokument został przekazany do Delegatury w Chełmie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie.

Cel szczegółowy II. Ochrona krajobrazu kulturowego Miasta Chełm.
Działanie 1. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Miasta Chełm na dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Przewidywany termin realizacji – zadanie stałe

Zgodnie z przyjętą przez Radę Miasta Chełm uchwałą w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu miasta Chełm na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie Miasta Chełm, w budżetach na kolejne lata zapewniane są odpowiednie środki na udzielanie dofinansowań do prac konserwatorskich realizowanych na terenie Miasta przez właścicieli obiektów zabytkowych.

Parafia Rzymskokatolicka pw. Narodzenia NMP w Chełmie od 2017 roku wspólnie z Urzędem Miasta Chełm realizuje projekt udostępnienia turystycznego obiektów zabytkowych ujęty jako „Krypty pod Bazyliką”. Jest to wyjątkowy na skalę Europy kompleks zabytków obejmujący okres od XIII do XX wieku, gdzie znajdują się pozostałości cerkwi katedralnej Daniela Romanowicza z XIII wieku, pochówki szkieletowe z tego okresu, relikty obiektów architektonicznych świątyń (cerkwi) do czasu zbudowania w XVIII wieku katedry unickiej projektu Paolo Fontany, pochówki duchowieństwa, księży, biskupów prawosławnych i unickich (w tym znanych i ważnych dla historii Polski – Jakuba Suszy czy Skarbka Porfiriusza Ważyńskiego) oraz podziemny tunel z XIX wieku prowadzący od kościoła do piwnic klasztoru Bazylianów zbudowanego w XVII wieku. Od 2020 roku do projektu włączono piwnice pierwszej i drugiej kondygnacji w klasztorze bazylianów, ze względu na połączenie z kryptami podziemnym tunelem.

Ponieważ kompleks jest wpisany do rejestru zabytków województwa lubelskiego, wszelkie prace muszą być poprzedzane badaniami archeologiczno – architektonicznymi ze sporządzaną, zgodną z wymogami dokumentacją, a prace budowlane objęte nadzorami z wcześniej zatwierdzonymi przez WUOZ Delegaturę w Chełmie projektami.

W latach 2024-2025 Parafia kontynuowała prace w tym kompleksie. Były one prowadzone w ramach umów na realizację następujących zadań.

W 2024 roku były to „Prace budowlano - konserwatorskie w piwnicach Klasztoru i kryptach Bazyliki” Miasto Chełm przyznało Parafii dotację w wysokości 35 000 zł.

W 2025 roku również przeprowadzono „Prace budowlano - konserwatorskie w piwnicach Klasztoru i kryptach Bazyliki”. Miasto Chełm przyznało Parafii dotację w wysokości 43 990,50 zł.

Działanie 2.
Opracowanie i złożenie wniosku
o uznanie „Podziemi Kredowych w Chełmie” za Pomnik Historii.

Przewidywany termin realizacji – 2025–2026

Jednym z kluczowych działań realizowanych w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm na lata 2024–2027 jest ochrona oraz promocja unikatowego dziedzictwa kulturowego, jakim są Podziemia Kredowe w Chełmie. Obiekt ten, stanowiący pozostałość działalności górniczej prowadzonej od XVI do XIX wieku, posiada wyjątkową wartość historyczną, kulturową oraz naukową w skali europejskiej.

W 2025 roku podjęto konkretne kroki w kierunku realizacji tego zadania. Wniosek o uznanie Podziemi Kredowych za Pomnik Historii został przygotowany oraz złożony do właściwych instytucji, zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa w dniu 17 listopada 2025 roku.

Realizacja powyższego działania ma istotne znaczenie dla:

- wzmocnienia ochrony prawnej obiektu,
- zwiększenia jego prestiżu w skali krajowej i międzynarodowej,
- rozwoju funkcji turystycznych i edukacyjnych,

- budowania tożsamości lokalnej opartej na dziedzictwie kulturowym.

Cel szczegółowy III. Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego Miasta Chełm
Działanie 1. Wspieranie projektów i programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do pełnej inwentaryzacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Przewidywany termin realizacji – działanie stałe

W ramach realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na terenie Chełma szczególną uwagę poświęcono wspieraniu działań na rzecz ochrony oraz kultywowania przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo to stanowi istotny element tożsamości lokalnej społeczności, obejmując tradycje, zwyczaje, obrzędy, język, a także lokalne rzemiosło i twórczość ludową.

W analizowanym okresie podejmowano inicjatywy mające na celu dokumentowanie i popularyzację lokalnych tradycji, w tym organizację wydarzeń kulturalnych, warsztatów rękodzielniczych oraz spotkań międzypokoleniowych. Szczególny nacisk położono na aktywizację mieszkańców, w tym dzieci i młodzieży, poprzez ich udział w zajęciach edukacyjnych przybliżających historię i kulturę regionu.

Współpracowano z instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi oraz lokalnymi twórcami i depozytariuszami tradycji, co przyczyniło się do wzmocnienia przekazu międzypokoleniowego oraz utrwalenia lokalnych zwyczajów. Wsparcie obejmowało również promocję wydarzeń związanych z obchodami świąt i uroczystości o znaczeniu lokalnym. Podejmowane działania miały na celu nie tylko zachowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, ale także jego adaptację do współczesnych warunków, co sprzyja budowaniu poczucia wspólnoty oraz wzmacnianiu lokalnej tożsamości mieszkańców Chełma.

W latach 2024-2025 Muzeum Ziemi Chełmskiej powiększało zbiory muzealne poprzez zakupy, przekazy, darowizny. Pozyskane obiekty wpisano do ksiąg inwentarzowych. Założono karty katalogu naukowego.

Muzeum Ziemi Chełmskiej było także współwydawcą czasopisma „Rocznik Chełmski” w tym następujących artykułów naukowych. W latach 2024-2025 opublikowano następujące artykuły:

1. I. Sawicka, Chełmski strój ludowy w świetle źródeł archiwalnych ze zbiorów Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza w Chełmie, „Rocznik Chełmski”, t. 28 (2024)
2. M. Kowalik, Pisanki z ziemi Chełmskiej na tle pisanek z obszaru Lubelszczyzny, „Rocznik Chełmski”, t. 28 (2024)
3. I. Kitowski, Obserwacja hełmiatki *Netta rufina* na stawach w Zalesiu kańskim, „Rocznik chełmski”, t. 28 (2024)
4. I. Kitowski, Gniazdowanie żolny *Merops apiaster* w wyrobiskach kopalni kredy koło Chełma, „Rocznik chełmski”, t. 28 (2024)
5. D. Łysiak, A. Bronicki, J. Libera, Zabytki lityczne uzyskane w wyniku przypadkowych odkryć w obrębie Działów Grabowieckich na obszarze powiatu zamojskiego, „Rocznik Chełmski”, t. 29 (2025)
6. I. Sawicka, M. Kowalik, Edukacyjna rola muzeum. Badania młodzieży szkolnej w Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza w Chełmie, „Rocznik Chełmski”, t. 29 (2025)
7. I. Kitowski, Gniazdowanie bociana białego *Ciconia ciconia* na bramkach trakcji kolejowej w okolicach Chełma, „Rocznik chełmski”, t. 29 (2025)
8. K. Łapińska-Damps, Inwentaryzacja stanowisk żółwia błotnego *Emys orbicularis* (Linnaeus, 1758) na obszarze powiatu chełmskiego w gminach: Dubienka, Żmudź, Dorohusk – raport wstępny, „Rocznik chełmski”, t. 29 (2025)
9. Z. Lubaszewski, Nowe materiały ikonograficzne do Stalagu 319, „Rocznik Chełmski”, t. 28 (2024)

W ramach prowadzonej działalności naukowej opracowano i opublikowano również materiały z dziedziny archeologii, etnografii, historii, przyrody i sztuki w czasopismach specjalistycznych, m.in.:

1. I. Sawicka, Wieś wyobrażona. Kolekcja prac Stanisławy Mąki w zbiorach Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza w Chełmie, „Studia i Materiały Lubelskie”, t. 26.
2. M. Kowalik, Izba Tradycji i Historii w Krzczonowie – historia i działalność izby regionalnej z terenu Lubelszczyzny, „Studia i Materiały Lubelskie”, t. 26.
3. I. Sawicka, Obrzędy przejścia – ramy ludzkiej egzystencji, [w:] *Kultura Wsi*, Nr 31 (4) 2025.
4. I. Sawicka, Prezentacja projektu Bug, który łączy. Tradycje regionu nadbużańskiego, „Nowoczesne muzeum – relacje i narracje II”, red.: M. Nierzwicka, M. Zdanowski, Toruń 2025.

5. J. Barczyńska, Tadeusz Ścibior – fotograf, artysta, uważny odbiorca sztuki i dokumentalista swego miasta, [w:] Chełm w grafice i rysunkach. Jan Tadeusz Ścibior, Chełm 2025.

Muzeum Ziemi Chełmskiej prowadziło także badania terenowe dotyczące:

- obrzędów narodzinowych w powiecie chełmskim,
- Kół Gospodyń Wiejskich,
- weryfikacji stanowisk archeologicznych.

Podziemia Kredowe stanowią także ważny element potencjału turystycznego miasta, wpisując się w szersze działania programu związane z rozwojem produktów turystycznych oraz wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego. W celu rozszerzenia działań promocyjnych Podziemi Kredowych, przewodnik, Pan Jacek Kiszczak, realizuje cykliczne wykłady o charakterze popularnonaukowym i naukowym, ukierunkowane na upowszechnianie wiedzy z zakresu historii Chełma i regionu. Wykłady cieszą się rosnącym zainteresowaniem odbiorców gromadząc miłośników lokalnych ciekawostek i historii. Do tej pory zostały wygłoszone prezentacje/wykłady:

- Fenomen Podziemi Kredowych w Chełmie. Labirynt, Duch Bieluch i historia,
- Dziedzictwo Chełma: zabytki i miejsca pamięci narodowej,
- Łacińscy biskupi chełmscy i ich rola w dziejach Rzeczypospolitej,
- Prawosławni i unicy biskupi chełmscy i ich rola w dziejach Rzeczypospolitej.

Podsumowując, działania podjęte w latach 2024–2025 należy ocenić jako zgodne z założeniami Programu i skutecznie realizujące jego cele strategiczne, w szczególności w zakresie ochrony oraz promocji dziedzictwa kulturowego Miasta Chełm.

Działanie 2.

Wspieranie organizacji i promocja dorocznego Festiwalu Kultury Żydowskiej „Cały świat to jeden wielki Chełm”

Przewidywany termin realizacji – od 2027 impreza w cyklu rocznym

Organizatorem Festiwalu Kultury Żydowskiej w 2024 i w 2025 roku było Muzeum Ziemi Chełmskiej, które a ramach realizacji projektu "Spotkania z kulturą żydowską" kontynuuje coroczny festiwal/spotkania z kulturą żydowską. Ideą spotkań jest organizacja wydarzeń kulturalnych o tematyce żydowskiej w Chełmie, który jest celem podróży dla wielu Żydów odwiedzających Polskę, znających Chełm jako mityczne miasteczko, znane tylko z literatury

jidysz i zabawnych anegdot. Organizacja wydarzenia kulturalnego, które przybliży mieszkańcom bogatą tradycję i kulturę polskich Żydów, ma na celu nie tylko kultywowanie pamięci o przeszłości, ale także promowanie różnorodności kulturowej. Włączanie elementów żydowskich w życie kulturalne Chełma przyczynia się do lepszego zrozumienia i akceptacji różnych tradycji oraz wartości, które je wzbogacają. Wierzymy, że poprzez poznawanie przeszłości Chełma, zapomnianych tradycji mieszkańcy poczują przynależność do miasta o bogatym dorobku kulturowym wielu pokoleń.

W ramach wydarzenia w 2024 roku zorganizowano:

- warsztaty pieczenia chałki;
- wystawa: Marc Chagall Biblia;
- Przedwojenne portrety. Przywracanie pamięci o chełmskich Żydach. Wystawa prac Adama Puławskiego;
- projekcja filmu: The Haendel Variations; spotkanie z reżyserką Katarzyna Jezior. Celem prezentacji filmu i spotkania było przybliżenie postaci światowej sławy skrzypaczki urodzonej w Chełmie - Idy Haendel. Film po raz pierwszy zaprezentowano w Polsce;
- Chełmskie sekrety spacer historyczny śladami chełmskich Żydów. Prowadzący: Zbigniew Lubaszewski;
- Sprawiedliwy, czyli kto? panel dyskusyjny z udziałem Adama Korena;
- Zauroczeni miłością - performatywne czytanie wierszy z tomiku poezji Stanisława Betiuka (uhonorowanego medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w 1970 r.) w wyk. aktora Dominika Bąka oraz muzyki w wyk. duetu skrzypcowego Rok duo (M. David Krol, Lucjan Szaliński Bałwas).

W roku 2025 dwudniowy program wydarzenia proponował m.in.:

- Papierowe światy: Sztuka wycinanki żydowskiej – warsztaty
- Okna pamięci – wystawa fotografii postaci znanych i mniej znanych ze społeczności żydowskiej Chełma; wykorzystano okna w budynku przy ulicy Kopernika 1
- Sztuka pisania. Alef-Bet w praktyce – warsztaty kaligrafii alfabetu i podstawowych zwrotów hebrajskich
- Między pismem a płótnem: Spotkania Bruno Szulza i Zenona Waśniewskiego – wydarzenie artystyczno-performatywne w wykonaniu Pawła Smagały (recytacja), Agnieszki Szulz-Brzyskiej (fortepian) i Marcina Króla (skrzypce)

- Wędrówka przez historię. Śladami żydowskiego dziedzictwa w Chełmie – spacer historyczny
- Yuri Vedenyapin – recital słowno-muzyczny
- koncert zespołu StreetWhispers .

W ramach realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na terenie Chełma istotnym elementem działań było również wspieranie organizacji poprzez dofinansowanie przez Miasto Chełm działań stowarzyszenia Werwa polegających na organizacji i promocji dorocznego Festiwalu „Cały świat to jeden wielki Chełm”. Wydarzenie to również stanowi ważną inicjatywę kulturalną, przyczyniającą się do upowszechniania wiedzy o wielokulturowym dziedzictwie miasta oraz historii społeczności żydowskiej związanej z Chełmem.

Wsparcie ze strony gminy koncentrowało się przede wszystkim na przyznawaniu dotacji celowych przeznaczonych na organizację festiwalu. Środki te umożliwiły przygotowanie bogatego programu wydarzeń obejmującego m.in. koncerty, spotkania edukacyjne, warsztaty, wystawy oraz działania o charakterze popularyzatorskim i integracyjnym. Dzięki temu festiwal zachował wysoki poziom merytoryczny i organizacyjny, a także zwiększył swoją dostępność dla szerokiego grona odbiorców.

Dofinansowanie przyczyniło się również do skuteczniejszej promocji wydarzenia zarówno na poziomie lokalnym, jak i ponadregionalnym, co wpłynęło na wzrost zainteresowania festiwalem wśród mieszkańców oraz turystów. W efekcie Festiwal Kultury Żydowskiej „Cały świat to jeden wielki Chełm” stał się jednym z kluczowych wydarzeń kulturalnych wpisujących się w działania na rzecz ochrony i popularyzacji niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Podjęmowane działania wpisują się w cele programu, wzmacniając świadomość historyczną oraz budując dialog międzykulturowy, a także przyczyniając się do zachowania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego Chełma.

Działanie 3.

Wykorzystanie wartości dziedzictwa kulturowego dla organizacji i funkcjonowania chełmskiej części Wielkiego Szlaku Kulturowego Rady Europy „Via Regia”

Przewidywany termin realizacji - 2025–2027

Działania mające na celu przeprowadzenie analizy możliwości organizacji i rozwoju infrastruktury turystycznej związanej z tym projektem będą stanowić zadanie do realizacji przy kolejnym Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm.

Działanie 4.

Wykorzystanie wartości dziedzictwa kulturowego dla organizacji i funkcjonowania chełmskiej części Szlaku Chasydzkim

Przewidywany termin realizacji – 2025–2027

Działania mające na celu przeprowadzenie analizy możliwości organizacji i rozwoju infrastruktury turystycznej związanej z tym projektem będą stanowić zadanie do realizacji przy kolejnym Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm.

Działanie 5.

Opracowanie założeń i możliwości rozwoju produktu turystycznego „Chełm – miasto wielu kultur”

Przewidywany termin realizacji – 2025–2027

W ramach realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm kontynuowano działania związane z opracowaniem założeń oraz określeniem możliwości rozwoju produktu turystycznego „Chełm – miasto wielu kultur”. Kluczowym osiągnięciem w ostatnim roku było wypracowanie koncepcji oraz wdrożenie trzech komplementarnych szlaków kulturowych: szlaku kultury zachodniej, szlaku kultury wschodniej oraz szlaku kultury żydowskiej.

Utworzone szlaki stanowią spójną i czytelną formę prezentacji wielokulturowego dziedzictwa miasta, ukazując jego historyczną różnorodność oraz przenikanie się tradycji

religijnych i kulturowych. Szlak kultury zachodniej obejmuje obiekty i miejsca związane z dziedzictwem kultury łacińskiej, w tym zabytki architektury sakralnej i świeckiej o charakterze rzymskokatolickim oraz elementy układu urbanistycznego kształtowanego w kręgu kultury zachodnioeuropejskiej. Szlak kultury wschodniej koncentruje się na dziedzictwie prawosławnym i unickim, podkreślając znaczenie Chełma jako miejsca styku tradycji wschodniego chrześcijaństwa. Z kolei szlak kultury żydowskiej prezentuje najważniejsze miejsca związane z historią i życiem społeczności żydowskiej, uwzględniając zarówno materialne ślady jej obecności, jak i kontekst niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wdrożenie szlaków wiązało się z opracowaniem materiałów informacyjnych i promocyjnych. Szlaki zostały również włączone w działania edukacyjne i popularyzatorskie, stanowiąc podstawę do organizacji spacerów tematycznych, lekcji terenowych oraz wydarzeń kulturalnych.

Ponadto w roku 2025 Muzeum Ziemi Chełmskiej wydało informator „Mapa Dziedzictwa i Miejsc Pamięci. Śladami Żydowskiego Chełma”. Pobierając kod QR możemy otrzymać rozbudowaną informację o obiektach umieszczonych na mapie.

Realizacja powyższych działań przyczyniła się do uporządkowania i lepszego wyeksponowania zasobów dziedzictwa kulturowego Chełma, a także do zwiększenia atrakcyjności oferty turystycznej miasta. Utworzenie trzech szlaków kulturowych stanowi istotny krok w budowaniu rozpoznawalnego i spójnego produktu turystycznego „Chełm – miasto wielu kultur”, opartego na autentycznych wartościach historycznych i kulturowych.

Cel szczegółowy IV.
Edukacja i promocja – budowanie społecznej świadomości wartości dziedzictwa kulturowego
Działanie 1.
Kreowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich

Przewidywany termin realizacji – działanie stałe

W ramach realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm zadanie polegające na kreowaniu i wspieraniu programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników oraz właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich jest na

etapie planowania. Jednocześnie dostrzeżono istotną potrzebę prowadzenia edukacji właścicieli i użytkowników zabytków, mającej na celu podniesienie świadomości w zakresie właściwego użytkowania obiektów zabytkowych, obowiązujących przepisów oraz zasad prowadzenia prac konserwatorskich i remontowych.

W związku z powyższym planuje się, iż w kolejnych latach realizacji programu podjęte zostaną działania zmierzające do opracowania i wdrożenia odpowiednich form wsparcia edukacyjnego. Realizacja tego zadania w przyszłości przyczyni się do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego miasta, poprzez upowszechnienie dobrych praktyk w zakresie ochrony zabytków oraz zwiększenie kompetencji osób odpowiedzialnych za ich utrzymanie i użytkowanie.

Działanie 2.

Organizacja obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa i z okazji Międzynarodowego Dnia Zabytków

Przewidywany termin realizacji – działanie stałe

Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza w Chełmie z okazji Międzynarodowego Dnia Zabytków promuje lokalne dziedzictwo poprzez udostępnianie stałych ekspozycji archeologicznych i etnograficznych, w tym wystawy „Powrót do przeszłości”, organizuje wernisaże, warsztaty oraz akcje edukacyjne przybliżające historię regionu, Muzeum wspiera projekty oraz organizuje wydarzenia służące propagowaniu Dziedzictwa oraz Ochronie Zabytków. Wystawy muzealne, w wybrane dni można zwiedzać bezpłatnie. Na muzealnym facebooku udostępniane są materiały promocyjne otrzymywane z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Działanie 3.
Wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych
z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.

Przewidywany termin realizacji – działanie stałe

W latach 2024 - 2025 Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze Oddział w Chełmie im. Kazimierza Janczykowskiego zorganizowało Powiatowy Konkurs Wiedzy o Chełmie.

W 2024 i 2025 roku w konkursie uczestniczyli uczniowie z Chełma, Stawu, Sawina i Wierzbicy. Organizacja konkursów miała na celu rozwój zainteresowań krajoznawczo-turystycznych oraz kształtowania przywiązania do Chełma jako „małej ojczyzny”. Organizator zapewnił uczestnikom konkursu wyżywienie oraz nagrody konkursowe.

W latach 2024 i 2025 Miasto Chełm dofinansowało powyższe zadanie przyznając dotację w ramach otwartego konkursu ofert w wysokości 846,66 zł oraz 800,00 zł.

W latach 2024 - 2025 Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze Oddział w Chełmie im. Kazimierza Janczykowskiego organizowało również cykl wycieczek „Moja Mała Ojczyzna”.

W 2024 roku zadanie obejmowało organizację otwartych pieszych i autokarowych wycieczek krajoznawczych dla mieszkańców Chełma. We wszystkich wycieczkach wzięło udział 338 uczestników z powiatu chełmskiego i Krasnegostawu. W ramach cyklu zorganizowano następujące wycieczki piesze: „Ulica Reformacka”, „Cmentarz parafialny w Chełmie”, „Muzeum Ziemi Chełmskiej w Chełmie”, „Ulica Hrubieszowska”, oraz wycieczki autokarowe: „Leżajsk i okolice”, „Gmina Leśniowice”, „Baranów Sandomierski i okolice”, „Lubycza Królewska i okolice”.

W 2025 roku zadanie obejmowało organizację otwartych pieszych i autokarowych wycieczek krajoznawczych dla mieszkańców Chełma. W sumie we wszystkich wycieczkach wzięło udział 308 uczestników z Chełma, Krasnegostawu i powiatu chełmskiego. Główną część wycieczek zorganizowano w lipcu, sierpniu i wrześniu. W ramach cyklu zrealizowano: wycieczki piesze: „Ulica Kopernika”, „Cmentarz parafialny w Chełmie”, „Muzeum Ziemi Chełmskiej w Chełmie”, „Ulica Poczтовая” wycieczki autokarowe: „Roztoczański Park Narodowy”, „Grabarka i okolice”, „Lublin - Majdanek”, „Wąwolnica i okolice”.

Organizacja wycieczek miała na celu wspieranie rozwoju zainteresowań turystyczno-krajoznawczych, kształtowanie przywiązania do „małej ojczyzny”, propagowanie zdrowego stylu życia, promocja walorów krajoznawczych miasta i regionu.

W latach 2024 i 2025 Miasto Chełm dofinansowało powyższe zadanie przyznając dotację w ramach otwartego konkursu ofert w wysokości 1 800,00 zł w 2024 roku oraz 2 000,00 zł w 2025.

W latach 2024 - 2025 Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze Oddział w Chełmie im. Kazimierza Janczykowskiego organizowało cykl rajdów „Chełmska Jesień Turystyczna”.

W 2024 roku w ramach realizacji zadania zorganizowanych zostało 5 otwartych rajdów dla mieszkańców Chełma, głównie dla młodzieży szkolnej skupionej w Szkolnych Kołach Krajoznawczo-Turystycznych i Związku Harcerstwa Polskiego oraz dorosłych amatorów turystyki kwalifikowanej i krajoznawstwa. W ramach cyklu zrealizowano następujące imprezy: „63. Rajd Jesienny” i „58. Rajd Kościuszkowski”, „62. Rajd Parasolowy”, „20. Rajd „Śladami Powstania Styczniowego” oraz „39. Rajd Mikołajkowy”. Łącznie w rajdach uczestniczyło blisko 500 uczestników.

W 2025 roku w ramach realizacji zadania zorganizowane zostały 4 otwarte rajdy dla mieszkańców Chełma, głównie dla młodzieży szkolnej skupionej w Szkolnych Kołach Krajoznawczo - Turystycznych i Związku Harcerstwa Polskiego oraz dorosłych amatorów turystyki kwalifikowanej i krajoznawstwa. Łącznie w rajdach uczestniczyło ponad 300 uczestników. W ramach cyklu zorganizowano następujące rajdy: „64. Rajd Jesienny”, „59. Rajd Kościuszkowski”, „63. Rajd Parasolowy” oraz „40. Rajd Mikołajkowy”.

W latach 2024 i 2025 Miasto Chełm dofinansowało powyższe zadanie przyznając dotację w ramach otwartego konkursu ofert w wysokości 1 800,00 zł w 2024 roku oraz 2 000,00 zł w 2025 roku.

**Wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych
z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym
realizowanych przez placówki oświatowe**

Lp.	Nazwa placówki	Nazwa działania
1.	Przedszkole Miejskie Nr 2	- Opracowanie i realizacja bloków tematycznych w trzech grupach wiekowych pt. „Moje miasto” (dzieci 4,5 i 6 -letnie); - Zorganizowanie wycieczek do: „Chełmska Starówka”- fontanna, studnia miejska, kamienice w śródmieściu, budynek Urzędu Miasta Chełm, centrum Kultury Filmowej -kino Zorza, Pomnik Poległych za Ojczyznę na Placu dr Edwarda Łuczowskiego (dzieci 5 i 6 letnie); Brama Uściłuska wchodząca w skład zespołu katedralnego na Górze Chełmskiej, Bazylika Narodzenia NMP ,klasztor Bazylianów, dzwonnica (dzieci 6-letnie i 4-5-letnie); Kościół Rzymskokatolicki pod wezwaniem Rozesłania Świętych Apostołów (dzieci 6 i 5 -letnie); Park widokowy na Górze Chełmskiej (dzieci 3,4,5 i 6 -letnie); Kopiec Niepodległości na Wysokiej Górze (dzieci 6-letnie); Cmentarz wojenny z I i II wojny światowej (dzieci 4,5-6 letnie); Gmach Dyrekcji Kolei – Urząd Pocztowy (dzieci 5- letnie); Podziemia Kredowe (dzieci 6-letnie). - Wykonanie albumów pt. „Zabytki mojego miasta” i wyeksponowanie ich dla rodziców na holu przedszkolnym. (dzieci 6-letnie). - Wycieczka do Muzeum Ziemi Chełmskiej im. W. Ambroziewicza – dział Etnograficzny - zapoznanie z dawnymi sposobami ozdabiania pisanek. Warsztaty z tworzenia pisanek batikowych (dzieci 5 -6 letnie). - Udział w Festiwalu Piosenki Ułańskiej zorganizowanym w Bibliotece Publicznej im. Marii Pauliny Orsetti (dzieci 6-letnie). - Udział w konkursie fotograficznym pt. „Jesienny Chełm w obiektywie” zorganizowanym przez Urząd Miasta Chełm (dzieci 3-letnie). - Zorganizowanie ogólnopolskiego konkursu plastycznego pt. „Jeżyk zwiedza Polskę”, „Jeżyk poznaje symbole narodowe”. - Realizacja międzynarodowego projektu edukacyjnego „Odkrywamy Polskę z Polinką” (dzieci 5-6 letnie).
2.	Przedszkole Miejskie Nr 6	- Odwiedzanie miejsc pamięci narodowej na terenie miasta, w szczególności grobów żołnierskich na cmentarzu przy ul. Lwowskiej w celu oddania hołdu poległym w obronie Chełma w latach II wojny światowej, zapalenie zniczy. - Wspieranie lokalnej akcji charytatywnej „Pola nadziei” przez organizowanie zbiórki pieniężnej na rzecz chełmskiego hospicjum im. Ks. Kan. Kazimierza Malinowskiego – współpraca ze stowarzyszeniem. - Wycieczka do Podziemi Kredowych – zapoznanie z procesem wydobywania kredy na terenie Chełma w dawnych czasach, jako ważnym elementem życia społeczno – gospodarczego Chełmian w przeszłości, ustalenie wpływu górnictwa kredowego na współczesne życie miasta. - Spacer po Chełmie w celu obejrzenia zabytków miasta, poznania ich historii powstania oraz postaci z nimi związanych. - Spacer po Chełmie ze Zbigniewem Lubaszewskim wybitnym historykiem, regionalistą i edukatorem – rozmowy o zabytkach Chełmie

		- Spotkanie autorskie z chełmską pisarką książek dla dzieci panią Moniką Korniejuk – zapoznanie z twórczością, tytułami, postaciami, rozmowa na temat pracy pisarza. - Uczestnictwo w „Ekopikniku” – integracja ze środowiskiem lokalnym poprzez podejmowanie aktywności pod opieką organizacji promujących szacunek do przyrody i ochronę środowiska naturalnego naszego regionu. - Zapalenie zniczy przy Mauzoleum Ofiar Terroru Hitlerowskiego i Stalinowskiego na Górcie Chełmskiej – oddanie hołdu lokalnym bohaterom, uhonorowanie ich postawy oddania się Ojczyźnie. - Udział w Sportowej Olimpiadzie Przedszkolaków pod hasłem ”Dla Naszej Niepodległej” – oddanie hołdu bohaterom, którzy poświęcili życie za naszą wolność. Tworzenie międzypokoleniowej więzi poprzez rywalizację sportową przedszkolaków z chełmskich placówek. - Udział w projekcie „Reczka, Rzeczka i Poleczka” realizowanym przez ChDK – warsztaty edukacyjno – taneczno – wokalne. Poznanie tańców, zwyczajów, muzyki, przyśpiewek, instrumentów, strojów, zabaw ludowych regionu chełmskiego. - Uczestnictwo w konkursie plastycznym „Drzewo – mój dom” i warsztatach edukacyjnych z okazji Światowego Dnia Drzewa zorganizowanych przez Zespół Szkół Budowlanych i Geodezyjnych w Chełmie – krzewienie postawy szacunku do przyrody, w tym zasobów leśnych. - Udział w konkursach organizowanych przez MDK i chełmskie placówki oświatowe, - Udział w warsztatach muzyczno – edukacyjnych „Muzyczne opowieści Natury” zorganizowanych przez ChDK w Chełmie. Obejrzenie przedstawienia teatralnego pt. Opowieść o rytmie ukrytym w świecie” zawierającego odniesienie do starej, ludowej tradycji wierzeń w powtarzalność zjawisk występujących w przyrodzie. - Wycieczki do Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza, Oglądanie wystaw z zakresu: archeologii, etnografii, historii, przyrody, przybliżenie kultury ludowej, dawnych tradycji, rozbudzanie zainteresowań historią, kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej, poszerzenie wiedzy o świecie zwierząt i roślin naszego regionu, kształtowanie postaw proekologicznych oraz uważliwianie na piękno natury. - Organizowanie uroczystości przedszkolnych mających na celu przybliżenie kultury naszego regionu: Przedszkolne Zapusty, Powitanie wiosny na ludowo, Piknik Rodzinny. - Udział w projekcie "Spacerkiem po Chełmie" opracowanym przez Studentki V roku Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej. który miał za zadanie przybliżyć dzieciom historię i zabytki miasta.
3.	Przedszkole Miejskie Nr 8	Realizuje program własny „Sztuka ludowa inspiracją w dziedzinie muzyki, plastyki i tańca”. Jednym z głównych zadań jest świadome włączanie dzieci w nurt tradycji pokoleń, dostrzeżenie przez nich uniwersalnego piękna i bogactwa sztuki ludowej. Sięgając do polskich korzeni stara się przybliżyć dzieciom tradycje i obrzędy, których one same stają się uczestnikami np. „Przedszkolne dożynki”, „Wieczór andrzejkowy”, spotkanie wigilijne, „Przedszkolne Zapusty”, „Powitanie Wiosny z Zielonym Gaikiem”, spotkanie wielkanocne z przedstawieniem „Wieziemy tu kogucika”, „Piknik sobótkowy”. Sztuka ludowa pełni ogromną rolę w rozwijaniu ekspresji twórczej wychowanków przedszkola. Inspiruje „małego artystę” do wyrażania w formie plastycznej, muzycznej swoich doświadczeń, odczuć i myśli. Szczególnie wartościową formą są spotkania z twórcami ludowymi,

		wycieczki, wystawy i warsztaty. Przyczyniają się one do zaciekawienia dzieci dawną wsią polską, a także ginącymi zawodami. Dzieci mają okazję poznawać muzykę ludową poprzez oglądanie występów zespołów, słuchanie kapeli, poznawanie charakterystycznych instrumentów, naukę tańców i przyśpiewek. Przedszkolaki wielokrotnie prezentowały swoje umiejętności, w tym zakresie, podczas koncertów opartych na repertuarze zespołu „Ziemia Chełmska”, „Na ludową nutę” z okazji dnia Babci i Dziadka. Dzieci z grupy Artystów – sześciolatków są częścią zespołu MURAWIANKA MŁODSZA reprezentującego repertuar Zespołu Pieśni i Tańca Ziemi Chełmskiej. Posiada certyfikat „Przedszkole z tradycjami”. Uczestniczy w Międzynarodowym Projekcie Edukacyjnym „Piękna Nasza Polska Cała”, projekcie czytelniczym o tematyce ludowej „Baju, Baju”, Ogólnopolskim Projekcie Edukacyjnym „Zabawa Sztuką”, „Chwila dla sztuki”. Kolejny rok realizuje Międzynarodowy Projekt Edukacyjny „Piękna Nasza Polska Cała” Głównym wyborem i celem przy realizacji projektów jest kształtowanie postaw patriotycznych u najmłodszych, uwrażliwienie ich na piękno, folklor i tradycje Polski oraz kształtowanie tożsamości narodowej dzieci. Działania projektowe są okazją to do tego, by budzić wśród najmłodszych i ich rodzin poczucie tożsamości narodowej i regionalnej dumy z bycia Polakiem. Istotne jest także wzmacnianie więzi z rodzicami i integracja placówek oświatowych z terenu całej Polski i Kresów. Bierze udział w ogólnopolskim konkursie – „Przedszkole młodych patriotów”, którego celem jest krzewienie wśród dzieci postaw patriotycznych w kontekście historii państwa i narodu polskiego.
4.	Przedszkole Miejskie Nr 12	Edukacja regionalna i patriotyczna: w czasie zajęć dydaktycznych realizując temat tygodniowy „Nasze miasto” oraz „Mała i duża ojczyzna” dzieci poznały nasze miasto poprzez: - podczas zajęć poznały historię i legendę naszego miasta, stroje i tańce ludowe charakterystyczne dla lubelszczyzny, wycieczki: -zwiedzały najważniejsze miejsca min. Chełmskie Podziemia kredowe”- poznanie Legendy o Duchu Bieluchu - spaceru ulicami miasta i oglądanie zabytków – Bazylika Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Chełmie - oglądanie mapy miasta Chełma i zaznaczanie najważniejszych punktów zwiedzanych podczas spacerów zajęcia plastyczne : - wykonanie „Herb naszego miasta” - wspólne stworzenie „ Chełm -książeczka z wycieczki ”grupowy album Chełma – rysowanie najciekawszych miejsc naszego miasta po wycieczce - projektowanie pocztówki z Chełma warsztaty: - Parki krajobrazowe Lubelszczyzny - warsztaty dla dzieci zorganizowane we współpracy z Biblioteką Pedagogiczną w Chełmie konkursy: - "Chełmskie Niedźwiadki z Jedynką” – udział dzieci 6- letnich Miejskim Konkursie Wiedzy w Szkole Podstawowej nr 1 w Chełmie

5.	Przedszkole Miejskie Nr 13	W zakresie realizacji programów związanych z ochroną lokalnego dziedzictwa kulturowego (organizowanie i wspieranie zajęć): - realizacja programu własnego „Chełm – moja Mała Ojczyzna”, - realizacja projektu „Piękna nasza Polska cała”, - obchody Narodowego Święta Niepodległości na terenie przedszkola – występ dzieci, odśpiewanie hymnu celem poznawania i kultywowania tradycji narodowych, - cykl zajęć edukacyjnych pt.: Nasza Mała Ojczyzna, - Zespół Lubelskich Parków Krajobrazowych - zajęcia edukacyjne prowadzone przez przedstawicieli ZLPK, - „Polskie legendy” - zapoznanie dzieci z treścią znanych legend, - „Legenda o Duchu Bieluchu” – zapoznanie dzieci z treścią legendy. W zakresie organizacji i wspieranie konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, szczególnie realizowanych w przestrzeniach publicznych: - coroczna organizacja Festiwalu Piosenki Ulańskiej we współpracy z Chełmskim Stowarzyszeniem Miłośników Koni i Kawalerii Polskiej. W zakresie organizacji i pomocy przy realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym: - organizacja wycieczek pieszych grup starszych do Podziemi Chełmskich, - spacer po okolicy i poznawanie najważniejszych zabytków miasta (Bazylika NMP, Pomnik Niepodległości, Kościół Rozesłania św. Apostołów, Kościół Reformatorów), - wyjście do Muzeum Ziemi Chełmskiej.
6.	Przedszkole Miejskie Nr 14	Realizacja programu własnego z zakresu regionalizmu „Poznaję Chełm i okolice. Tematyka: - Chełm i okolice – zwiedzanie zabytków i najważniejszych miejsc miasta - Lubelszczyzna częścią Polski- realizacja zadań wynikających z programu; upowszechnianie wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym poprzez organizowanie sytuacji edukacyjnych, uroczystości patriotycznych i innych wydarzeń przedszkolnych np.: - konkursy wewnątrzprzedszkolne wiedzy o naszym mieście „Tutaj mieszkam-Chełm”(3 edycje), - Rodzinny Rajd Rowerowy „Śladami Białego Niedźwiedzia”, - akcja charytatywna „Paczka dla bohatera” - zbiórka artykułów spożywczych - nauka i prezentacja regionalnych tańców i przyśpiewek ludowych - odwiedzanie miejsc związanych z historią naszego miasta: groby nieznanego żołnierza, Targowica, pomniki itp.
7.	Szkoła Podstawowa nr 1	W 2024 r. - opracowanie i realizacja szkolnego projektu edukacyjnego „Chełm – moja mała ojczyzna”. W ramach projektu w klasach II-IV zostały przeprowadzone lekcje historii dotyczące dziejów miasta, jego atrakcji turystycznych, kulturowych i przyrodniczych. Uczniowie wzięli udział w wycieczce do Podziemi Kredowych , Bazyliki NMP w Chełmie oraz szlakiem znanych chełmskich postaci i wydarzeń z historii.(m.in. dot. patrona szkoły

		Tadeusza Kościuszki). Zwiedzali wystawy tematyczne poświęcone historii Chełma w Muzeum Ziemi Chełmskiej, brali udział w warsztatach. Na lekcjach plastyki i informatyki pod kierunkiem nauczycieli zaprojektowali i wykonali plakaty, foldery oraz prezentacje multimedialne poświęcone Chełmowi i jego okolicom. Zorganizowano spotkania z poetą regionalnym H. Serwatką z okazji Święta Niepodległości w szkolnej bibliotece. Uczniowie klasy V wzięli udział w spotkaniu z pisarzem F. Kierepką autorem książki „O czym szumią chełmskie dęby” w Chełmskiej Bibliotece Publicznej. W 2025 r. uczniowie wzięli udział w miejskiej grze terenowej przygotowanej przez Młodzieżową Radę Miasta, która prowadziła śladami najważniejszych wydarzeń z historii Chełma. Klasy VII uczestniczyły w spacerze po Chełmie z regionalistą p. Zbigniewem Lubaszewskim zorganizowanym przez Chełmską Bibliotekę Publiczną. Uczniowie klas I-III zrealizowali szkolny projekt edukacyjny „Zabytki naszego miasta”- wykonali collage oraz plakaty poświęcone najważniejszym zabytkom Chełma i zaprezentowali je na wystawie. Z okazji 1 listopada uczniowie klas VI i VIII wraz z wychowawcami uporządkowali groby poległych żołnierzy na cmentarzu przy ul. Lwowskiej. Uczniowie zaangażowali się w ramach wolontariatu do opieki nad pomnikami w sąsiedztwie szkoły - Piety Wołyńskiej oraz pomnika Jana Pawła II.
8.	Szkoła Podstawowa nr 2	Szkoła realizowała szereg działań wspierających projekty edukacyjne związane z ochroną oraz popularyzacją lokalnego dziedzictwa kulturowego. Podejmowane inicjatywy miały na celu kształtowanie postaw szacunku wobec dziedzictwa oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej wśród uczniów i społeczności szkolnej. Nauczyciele angażowali się w realizację programów edukacyjnych ukierunkowanych na poznawanie lokalnych zabytków, tradycji oraz ważnych wydarzeń historycznych. Zajęcia te przybierały różnorodne formy – od lekcji tematycznych i projektów edukacyjnych, po wycieczki terenowe i spacer historyczny. Uzupełnieniem podejmowanych działań edukacyjnych był aktywny udział uczniów i nauczycieli w wydarzeniach organizowanych na terenie miasta, które w sposób bezpośredni przybliżały historię oraz dziedzictwo kulturowe Chełma. Uczniowie klas IV i V uczestniczyli w spotkaniu pt. „Początki Kolei na Ziemi Chełmskiej”, zorganizowanym w ramach cyklu „Poznaj historię swojego miasta”. Podczas wydarzenia poznali kulisy powstania Nadwiślańskiej Kolei Żelaznej na Chełmszczyźnie oraz jej znaczenie dla rozwoju regionu. Spotkanie stanowiło cenną lekcję historii lokalnej, wzbogacając o kontekst społeczno-gospodarczy. Uczniowie klas VII i VIII wzięli udział w wycieczce edukacyjnej po Chełmie, prowadzonej przez Zbigniewa Lubaszewskiego – autora publikacji „Spacerkiem po Chełmie. Opowieści o przeszłości”. Spacer historyczny umożliwił młodzieży bezpośredni kontakt z przestrzenią miejską oraz poznanie mniej znanych faktów i ciekawostek związanych z historią miasta. Uczniowie klasy VIII uczestniczyli również w Chełmskich Targach Książki, podczas których odbyła się premiera książki „W cieniu trzech dębów”. Wydarzenie to stworzyło okazję do spotkania z literaturą regionalną oraz pogłębienia wiedzy na temat lokalnych wątków historycznych i kulturowych obecnych w twórczości literackiej. Ponadto uczniowie klas VI–VIII wzięli udział w grze terenowej Młodzieżowej Rady Miasta pt. „Śladami Misia Chełmisia”. W trakcie

		realizacji zadań w przestrzeni miejskiej uczestnicy poznawali charakterystyczne miejsca Chełma, ich historię oraz znaczenie dla tożsamości lokalnej. Forma gry terenowej sprzyjała aktywnemu i angażującemu przyswajaniu wiedzy. Udział w powyższych wydarzeniach stanowił istotne uzupełnienie działań realizowanych w szkole, umożliwiając uczniom bezpośrednie doświadczenie dziedzictwa kulturowego oraz rozwijanie zainteresowań historią własnego miasta.
9.	Szkoła Podstawowa nr 4	Zrealizowano lekcje tematyczne: „Poznaję region, w którym mieszkam”, „Moja mała ojczyzna” - uczniowie przygotowali plakaty, lapbooki i gazetki tematyczne o Chełmie i okolicach, „Poznajemy krajobraz najbliższej okolicy” Wyjście na Górę Chełmską - edukacja regionalna, zwiedzanie historycznego serca Chełma. Przeprowadzono akcję „Mogile pradiada ocal od zapomnienia” Szkolne Koło Wolontariatu - zbiórka zniczy, wejście na cmentarz wojenny w lesie Borek, porządkowanie grobów poległych żołnierzy. Szkolna Drużyna Harcerska „Feniks” oraz Gromada Zuchów „Ogniki” – przeprowadziły sprzątanie cmentarza bohaterów wojennych z czasów II wojny światowej na Górcie obok SP nr 5 w Chełmie.
10	Szkoła Podstawowa nr 7	W 2024 roku klasa VI b i VI c zwiedzała XVIII-wieczne krypty, XVII-wieczne piwnice pod Bazyliką NMP oraz dzwonnice wraz z tarasem widokowym. Zorganizowano wystawę prac plastycznych uczniów SP nr 7 – „Chełm dawniej i dziś”. Zrealizowano projekt wykonania znaczka pocztowego „Mój Chełm”. W klasie 1 w ramach projektu „Innowacja jesteśMY z Chełma” zorganizowano m.in. zwiedzanie Chełma. Uczestnicy odwiedzili najważniejsze zabytki miasta, w tym bazylikę pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, renesansowy kościół św. Ducha oraz zabytkowe kamienice w centrum miasta. Przewodnicy opowiadali o bogatej historii Chełma oraz jego znaczeniu na przestrzeni wieków. Ważnym elementem były również wystawy prac plastycznych i zdjęć uczniów. W 2025 roku zorganizowano w klasach VI i VI zwiedzanie Zabytkowej Kopalni Kredy w Chełmie, „Strofy o Chełmie” – konkurs poetycki, wystawę „Chełm na starych fotografiach”. Zrealizowano projekt; „Innowacja jesteśMY z Chełma” w klasie 2 (2025/2026). Jego głównym celem było przybliżenie uczniom historii, kultury i tradycji regionu oraz kształtowanie postaw społecznych i patriotycznych. W ramach projektu zorganizowano m.in. zwiedzanie chełmskich podziemi, wyjście na Cmentarz Komunalny, spotkania z ciekawymi osobami oraz wizytę w Bibliotece Publicznej. Uczniowie uczestniczyli także w quizie wiedzy o mieście, pogadance na temat wyborów samorządowych oraz wirtualnej wycieczce dotyczącej historii wodociągów. Ważnym elementem były również wystawy prac plastycznych i zdjęć uczniów.

11	Szkoła Podstawowa nr 8	Szkoła zajmuje się opieką Targowicy - miejsca o znaczeniu historycznym i symbolicznym, związanego z tragicznymi wydarzeniami z okresu II wojny światowej. Opieką zajmuje się zespół promocji szkoły i Załoga Ósemki: - sprzątanie terenu - składanie kwiatów i zapalenie zniczy w rocznice ważnych wydarzeń - udział w miejskich obchodach rocznicowych - wychowawczy wymiar działań: - szacunek do historii i tradycji, poczucie tożsamości lokalnej, postawa patriotyczna. “Szkoła Pamięta 2025” - opieka nad miejscami pamięci narodowej. Młodzież klasy siódmej odwiedziła miejsca pamięci narodowej i zapoznała się z losami nieżyjących postaci w perspektywie znaczących wydarzeń historycznych. Siódmoklasiści posprząтали mogiły na Cmentarzu Parafialnym przy ul. Lwowskiej, zapalili znicze i uczcili pamięć zmarłych. Załoga Ósemki posprzątała groby przy ul. Lwowskiej. Coroczna kwesta na rzecz renowacji zabytkowych nagrobków na chełmskich cmentarzach. Organizacja kwesty i jej cykliczność od wielu lat odgrywa ważną rolę w podnoszeniu świadomości społeczeństwa w znaczeniu ochrony dziedzictwa kulturowego oraz stanowi zadanie wychowawcze realizowane z młodzieżą. Sprzyja również zachowaniu wartości historycznych i artystycznych zabytków. Załoga Ósemki we współpracy ze Stowarzyszeniem WERWA z Chełma przyłączyła się do kwesty 1 listopada. Członkowie stowarzyszenia dzieci i ich rodzice oraz nauczyciele kwestowali od godz.9.00 do 16.00 na cmentarzu przy ulicy Lwowskiej. Opieka nad grobem westerplaczyka w ramach realizacji projektu „Znicz dla westerplaczyka” zainicjowanego przez Zespół Szkół Morskich im. Bohaterskich Obrońców Westerplatte w Gdańsku i Zarządu Klubu Szkół Westerplatte. Projekt ma na celu uczczenie pamięci bohaterskich obrońców Westerplatte. Zadaniem uczniów jest odnalezienie grobu westerplaczyka, który znajduje się w okolicy, opieka nad nim oraz symboliczne zapalenie znicza w czasie święta zmarłych i innych ważnych świąt i rocznic. Od października 2022 r. przedstawiciele Samorządu Uczniowskiego otoczyli opieką grób Stanisława Kolasy, uczestnika walk o Westerplatte we wrześniu 1939 r. Grób znajduje się na cmentarzu przy ul. Ignacego Mościckiego – sektor A, kwatera 19, rząd 3, grób 4. Uczniowie zadbali o nagrobek. Złożyli na nim kwiaty i zapalili symboliczne znicze. Ponadto w drugim semestrze Samorząd Uczniowski przygotowuje różne aktywności, których celem jest przybliżenie sylwetki Stanisława Kolasy i innych westerplaczyków (np. gry terenowe, wystawy).
12	II Liceum Ogólnokształcące	• Organizacja corocznych obchodów Dnia Patrona Szkoły ze szczególnym odniesieniem do działalności gen. Dreszera na terenie Ziemi Chełmskiej oraz organizacja konkursu o Patronie klas pierwszych; • Organizacja rajdów rowerowych po Ziemi Chełmskiej przy użyciu Aktywne Miasta.

13	Zespół Szkół Energetycznych i Transportowych	Działania upamiętniające historię społeczności żydowskiej: – Udział w Akcji Żonkile. Rokrocznie młodzież wraz z opiekunami przyłącza się do działań upamiętniających rocznicę wybuchu powstania w getcie warszawskim organizowanych przez Muzeum Historii Żydów Polskich Polin. Uczniowie we współpracy z Muzeum Ziemi Chełmskiej uczestniczą w uroczystościach miejskich, warsztatach i wystawach organizowanych w związku z rocznicą. Na terenie szkoły prezentowane są materiały upamiętniające tragedię Holocaustu. Delegacja młodzieży co roku składa symboliczne wiązanki żonkili w miejsca związane z chełmskimi Żydami: cmentarz żydowski wraz z pomnikiem "Ku pamięci Żydom ofiarom Zagłady", pamiątkową tablicą upamiętniającą postać Szmula Zygielbojma, tablicą poświęconą ofiarom Marszu Śmierci. Udział uczniów i kadetów w miejskich uroczystościach państwowych i patriotycznych. – 11 listopada Poczët Sztandarowy ZSEiT wziął udział w miejskich obchodach 106 rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Tradycyjnie obchody rozpoczęły się w Bazylice Narodzenia NMP mszą w intencji Ojczyzny. Po jej zakończeniu pod Pomnikiem Niepodległości na Pl. dr Edwarda Łuczowskiego odbyła się oficjalna część obchodów. – Udział pocztu sztandarowego w uroczystościach upamiętniających mord Polaków w czasie okupacji niemieckiej na chełmskiej Targowicy – Coroczne obchody Narodowego Dnia Pamięci "Żołnierzy Wyklętych" - cenna inicjatywa, dzięki której każdego roku przywołujemy pamięć o bohaterach, bez których determinacji, niezłomnej woli i oddania ojczyźnie nie byłoby dzisiaj niepodległej Polski. Spacerkiem po Chełmie - zajęcia w terenie których celem jest integracja zespołu klasowego oraz poznanie historii własnego miasta w kontekście zachowanych zabytków. Wskazanie aspektu wielokulturowości miasta.
14	Zespół Szkół Budowlanych i Geodezyjnych	Zespół Szkół Budowlanych i Geodezyjnych w Chełmie realizował następujące projekty: - nadanie imienia, Romana Germaty izbie pamięci (pierwszy dyrektor i założyciel szkoły – listopad 2025 r.), - święto Patrona Szkoły – Żołnierze 24 Pułku Artylerii Pancernej – listopad 2025 r.).
15	Zespół Szkół Technicznych	Dnia 15 maja 2024 roku w 80. rocznicę likwidacji obozu jenieckiego Stalag 319 w Chełmie uczczono pamięć ofiar złożeniem wiązanek kwiatów w czterech miejscach pamięci związanych z funkcjonowaniem obozu. Wieńce zostały złożone w miejscach upamiętniających ofiary Stalagu 319: na cmentarzu jeńców wojennych ze Stalagu 319A i 319C przy Alei Przyjaźni, pod pomnikiem ku czci jeńców wojennych ze Stalagu 319 przy Szkole Podstawowej nr 8 oraz cmentarzu jeńców wojennych ze Stalagu 319B w lesie Borek w Chełmie i Pomniku „Patelni”. W uroczystości uczestniczył Poczët Sztandarowy, Samorząd Uczniowski ZST, krwiodawcy oraz uczniowie klasy 2 P.

		Dnia 9 listopada 2024 roku przy pomniku ofiar chełmskiego getta, uczniowie klasy 2SK, 5EMt Zespołu Szkół Technicznych w Chełmie uczestniczyli w wykładzie tematycznym, Doroty Bidy pracownika Muzeum Ziemi Chełmskiej upamiętniającym 82. rocznicę likwidacji chełmskiego getta. W dniu 30.10.2024 roku uczniowie klas 5IP, 5EMt, 4 EK Zespołu Szkół Technicznych w Chełmie uporządkowali Cmentarz Męczenników Wojennych przy Alei Przyjaźni. Działania młodzieży i honorowych dawców krwi wynikają z przystąpienia do ogólnopolskiego programu „Nasza wspólna przeszłość - uczniowie adoptują zabytki”, organizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie. Zebrani uczcili również pamięć brutalnie pomordowanych przez Gestapo 3 i 4 lipca 1940 r. w Kumowej Dolinie przedstawicieli inteligencji ziemi chełmskiej i krasnostawskiej. Dnia 15 maja 2025 roku w 81. rocznicę likwidacji obozu jenieckiego Stalag 319 w Chełmie uczczono pamięć ofiar złożeniem wiązanek kwiatów w czterech miejscach pamięci związanych z funkcjonowaniem obozu. Cmentarz jeniecki przy al. Przyjaźni pozostaje pod opieką uczniów i nauczycieli Zespołu Szkół Technicznych w Chełmie, którzy uczestniczyli w uroczystościach wraz z Pocztem Sztandarowym. W dniu 30.10.2025 roku uczniowie klas 5Mtl, 5 EK Zespołu Szkół Technicznych w Chełmie uporządkowali Cmentarz Męczenników Wojennych przy Alei Przyjaźni. Działania młodzieży i honorowych dawców krwi wynikają z przystąpienia do ogólnopolskiego programu „Nasza wspólna przeszłość - uczniowie adoptują zabytki”, organizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie. Efektem wdrożenia programu dla uczniów było uwrażliwienie młodych ludzi na potrzebę pielęgnowania pamięci o bohaterach naszej wolności, wypracowanie szacunku dla naszej przeszłości, kształtowanie postaw tolerancji dla innych narodowości, szczególnie ważne w obliczu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Zebrani uczcili również pamięć brutalnie pomordowanych przez Gestapo 3 i 4 lipca 1940 r. w Kumowej Dolinie przedstawicieli inteligencji ziemi chełmskiej i krasnostawskiej.
16	Zespół Szkół Gastronomicznych i Hotelarskich	W latach 2024-2025: • W ZSGiH w Chełmie co roku jest organizowany „Tydzień Patrona Szkoły K.A. Jaworskiego”. • Organizacja wycieczki „Śladami Kazimierza Andrzeja Jaworskiego”. • W klasach pierwszych co roku przeprowadzane są zajęcia na temat patrona szkoły K.A. Jaworskiego, historii szkoły oraz budynku, w którym szkoła się mieści. • Uczniowie ZSGiH w Chełmie pod opieką nauczycieli cyklicznie odwiedzali obiekty zabytkowe i miejsca pamięci na terenie miasta Chełm, np.: Bazylikę NMP, Kościół Rozesłania Świętych Apostołów, cerkiew św. Jana Teologa, Chełmskie Podziemia Kredowe, Stary Magistrat, zabytkowe kamienice Chełma, pomniki i tablice pamięci związane z Żydami chełmskimi, pomnik Sybiraków, cmentarz przy ul. Lwowskiej oraz miejsca pamięci narodowej. • Udział uczniów w projekcie „Szlakiem Chełmskich Niedźwiadków”. • Zapalenie zniczy na Cmentarzu Wojskowym przy ul. Szwoleżerów.

		• Udział w konferencji „Pamiętamy” z okazji 85. rocznicy wydarzeń w „Komunalnym Szpitalu Psychiatrycznym”. • Udział w warsztatach historycznych organizowanych przez IPN w ramach konkursu „Silni Polską”. • Przygotowanie i udział w grze miejskiej realizowanej we współpracy z IPN w ramach projektu „Silni Polską”. • Udział pocztu sztandarowego szkoły we wszystkich uroczystościach poświęconych ważnym wydarzeniom historycznym, lokalnym i ogólnopolskim. • Złożenie żonkili przy pomniku Szmula Zygiebojma „w 82. rocznicę powstania w getcie warszawskim” • Przekazywanie wiedzy o zabytkach Chełma i okolic podczas zajęć z historii, języka polskiego, geografii oraz godzin wychowawczych.
17	Zespół Wychowania i Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Nr 2 w Chełmie Bursa Szkolna im. Janusza Korczaka w Chełmie	W ramach akcji „Szkoła Pamięta” oraz „BohaterOn – włącz historię” pielęgnowano postawy obywatelskie i pamięć o przeszłości, co służy budowaniu tożsamości narodowej i lokalnej. Moja mała Ojczyzna - Urodziny Miasta Chełm – Chełm w fotografii „Dawniej i dziś”. Budowanie zespołu i otwieranie na nową wiedzę – gra terenowa „Chełm w XX leciu – Nasi lokalni bohaterowie” . Kształtowano postawy patriotyczne poprzez upamiętnienie Narodowego Dnia Żołnierzy Wyklętych - spotkanie z żołnierzem WOT, projekcję filmu „Niezlomni do końca” – dyskusja, kultywowano tradycję i pamięć o bohaterach poległych za Ojczyznę: porządkowanie grobów, zapalenie symbolicznych zniczy. Zorganizowano i przeprowadzono „Wigilię dwóch kultur”, która jest kluczowym elementem upowszechniania wiedzy o wielowyznaniowej historii miasta i znaczeniu tolerancji dla tożsamości społeczności lokalnej. Promowano twórczość Idy Hendel oraz Noblisty Izaaka Singera („Głupcy z Chełma”, „Golem”). Realizowano regularne wyjścia do Chełmskiej Biblioteki Publicznej, m.in. na spotkania autorskie dotyczące lokalnych publikacji (np. „Chełmska Husaria”), co wspiera propagowanie wiedzy o regionie. Wychowankowie przygotowywali fotorelacje z wydarzeń oraz publikowali treści dotyczące dorobku narodowego i historycznego w mediach społecznościowych, promując lokalne wartości w przestrzeni cyfrowej - Facebook. Organizowano konkursy wiedzy o Polsce i regionie (m.in. miejsca warte zobaczenia) Wiosenny Konkurs Fotograficzny, przygotowano ekspozycje tematyczne (np. z okazji Narodowego Czytania, Światowego Dnia Poezji, Jubileuszu 1000 – lecia Królestwa Polskiego), co aktywizowało młodzież do zgłębiania lokalnego dziedzictwa. W ramach zajęć wychowawczych prowadzono systematyczny przegląd ofert instytucji kultury oraz przewodników turystycznych, ucząc młodzież korzystania z zasobów kulturowych Chełma. Wprowadzono zajęcia dotyczące mądrego korzystania z AI (Chat GPT) w nauce, co może służyć jako nowoczesne narzędzie do projektowania innowacyjnych materiałów edukacyjnych o historii miasta. Angażowano wychowanków w akcję „Narodowe Czytanie” oraz konkursy literackie, wzmacniając ich więź z polską literaturą

		i dziedzictwem kulturowym. Uczestniczano w III Edycji Festiwalu „Chełmskie Spotkania z Literaturą” – spotkania autorskie oraz udział w IV edycji Chełmskich Targów Książki.
18	Młodzieżowy Dom Kultury w Chełmie	W 2024 i 2025 roku Młodzieżowy Dom Kultury w Chełmie przeprowadził konkurs plastyczny pn. „A ja kocham swoje miasto”. Konkurs organizowany jest corocznie między majem a czerwcem. Celem głównym konkursu jest rozbudzanie wśród dzieci i młodzieży zainteresowań historią, zabytkami i kulturą Chełma. Prace dzieci przedstawiają budynki, zabytkowe obiekty, historyczne miejsca, ulice i zakątki miasta.

Działanie 4.

Opracowanie, wdrożenie i promocja miejskiego systemu informacyjnego o zabytkach.

Przewidywany termin realizacji - 2025–2026

W ramach realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm w analizowanym okresie prowadzono systematyczną aktualizację strony internetowej Chełmskiego Ośrodka Informacji Turystycznej, która stanowiła podstawowe źródło informacji o dziedzictwie kulturowym miasta, jego zabytkach oraz ofercie turystycznej. Aktualizacje obejmowały uzupełnianie treści o nowe informacje, wydarzenia oraz materiały promujące walory historyczne i kulturowe Chełma, co przyczynia się do zwiększenia dostępności i przejrzystości przekazu dla mieszkańców oraz turystów.

Równolegle prowadzone były wstępne prace koncepcyjne nad utworzeniem nowoczesnej, dedykowanej platformy internetowej „Visit Chełm”, która docelowo miała stanowić kompleksowy system informacji o mieście, ze szczególnym uwzględnieniem jego zasobów zabytkowych. Strona ma integrować informacje o obiektach dziedzictwa kulturowego, szlakach turystycznych, wydarzeniach oraz usługach związanych z obsługą ruchu turystycznego. Podejmowane oraz planowane działania wpisują się w założenia programu, zmierzając do stworzenia spójnego i efektywnego systemu informacyjnego, który przyczyni się do lepszej promocji dziedzictwa kulturowego Chełma oraz wzrostu jego rozpoznawalności jako ośrodka turystycznego.

Działanie 5.

Umieszczenie na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znaku informacyjnego, iż zabytek ten podlega ochronie.

Przewidywany termin realizacji – 2025

Prezydent Miasta Chełm, na podstawie przepisu art. 12 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może - na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków - umieścić oznaczenia zabytków, tzw. „błękitną tarczę”.

Realizacja zadania jest zaplanowana w kolejnym okresie sprawozdawczym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Chełm.

Działanie 6.

Opracowanie systemu identyfikacji wizualnej i informacyjnej dla obiektów zabytkowych na terenie miasta.

Przewidywany termin realizacji – 2025–2027

W ramach tego działania Miasto Chełm przygotowało projekt Systemu Informacji Miejskiej. Projekt ten przewiduje zastosowanie tablic informacyjnych, dotyczących również zabytków jednolitych pod względem formy, wielkości i materiału. Projekt Systemu Informacji Miejskiej został opracowany tak, aby tablice były czytelne, estetyczne i łatwe do wprowadzenia w przestrzeni miejskiej, przyczyniając się do uporządkowania przekazu o dziedzictwie kulturowym Chełma.

Stworzenie tego projektu stanowi pierwszy krok w kierunku wdrożenia spójnego systemu informacji wizualnej, który będzie pełnił funkcję edukacyjną i promocyjną – zarówno wobec mieszkańców, jak i turystów, podnosząc świadomość historyczną i atrakcyjność turystyczną miasta.

REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zadania z zakresu ochrony zabytków jakie mogą być realizowane przez samorząd gminny mają swoje źródło w przepisach wielu aktów prawnych, w szczególności ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i *ustawy o samorządzie gminnym*, gdzie jako jedno z zadań własnych gminy uznano: [...] *sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 7, ust. 1, pkt 9).

Jedną z form realizacji zadań gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest udzielanie dofinansowań na realizowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych. Podstawą tego działania jest przepis art. 81 ust. 1 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Zestawienie dofinansowań udzielanych z budżetu Miasta Chełm w latach 2024-2025 przedstawiono w poniższej tabeli.

Rok	Obiekt	Zakres prac	Kwota
2024	Klasztor Bazylianów na Górze Chełmskiej i krypty Bazyliki Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	„Prace budowlano - konserwatorskie w piwnicach Klasztoru i kryptach Bazyliki”: - krypty – pod narteksem zostały usunięte metalowe podpory; - Klasztor Bazylianów – w górnych piwnicach zostały zrekonstruowane podłogi z cegieł historycznych i mur z glaukonitytu, zostały wykonane balustrady z metalu i podesty dla umożliwienia bezpiecznego ruchu turystycznego	35 000,00 zł
2024	Mur Adolfa Daumana	Prace w ramach zadania pn. „Wymiana oświetlenia ulicznego placu Łuczowskiego oraz renowacja zabytkowego muru Adolfa Daumana przy ul. Kolejowej w Chełmie”: - usunięcie graffiti; - rekonstrukcja zniszczonych działaniem czasu i warunków atmosferycznych cegieł; - oczyszczenie i wypełnienie fug pomiędzy cegłami; - piaskowanie oraz impregnacja w celu zabezpieczenia przed ewentualnymi przyszłymi uszkodzami; - rekonstrukcja ubytków podmurówki;	Całe zadanie: 592 860,00 zł Dofinansowanie: 578 394,22 zł Wkład własny miasta: 14 465,78 zł. W tym Mur Adolfa Daumana: 131 176,32
2024	Kościół pw. Rozesłania św. Apostołów oraz Sanktuarium Maryjne na Górze Chełmskiej pw. Narodzenia NMP w Chełmie.	W Sanktuarium Maryjnym na Górze Chełmskiej: wymiana części stolarki okiennej i drzwiowej w dawnym Klasztorze Bazylianów, obróbka gładzi, utylizacja zdemontowanych okien i drzwi. Budynek ten zostanie przeznaczony na Dom Pielgrzyma. Kościół pw. Rozesłania św. Apostołów w Chełmie: 1) Kruchta – m.in. usunięcie przemalowań, w tym olejnych, oczyszczenie całej powierzchni, dezynfekcja, podklejenie osłabionych partii tynków wraz z polichromią, uzupełnienie partii tynków, rekonstrukcja (punktowanie) polichromii, rekonstrukcja złoceń, zabezpieczenie powierzchni;	Całe zadanie: 520 000,00 zł Dofinansowanie: 500 000,00 zł Wkład własny miasta: 20 000,00 zł Kościół pw. Rozesłania św. Apostołów:

		2) Figury kamienne z posągami MB Łaskawej i św. Józefa Kalasanteo – zakres obejmuje kompleksowe działania, polegające m.in. na przywróceniu obiektom oryginalnego wyglądu, a także zabezpieczenie ich trwania w czasie. Zostaną usunięte wszystkie wtórne rekonstrukcje, struktura materiałów podlegać będzie wzmocnieniu, a forma zostanie uzupełniona. Rzeźby, flankujące główne wejście do świątyni, stanowią jej ważny element dekoracyjny i symboliczny.	Sanktuarium Maryjne na Górze Chełmskiej pw. Narodzenia NMP w Chełmie
2024	Ogrodzenie za ścianą południowo – wschodnią Bramy Uściługskiej w Chełmie	- usunięcie starego tynku; - wzmocnienie lub podbicie fundamentów; - zabezpieczenie skarp przed osuwaniem; - izolacja pionowa; - uzupełnienie ubytków muru; -wymiana elementów muru znajdujących się w stanie awaryjnym; - oczyszczenie i zagruntowanie podłoża; - roboty tynkarskie; - wykonanie nowych czapek na łupkach.	Całe zadanie: 998 760,00 Dofinansowanie: 978 784,80 zł Wkład własny miasta: 19 975,20 zł
2024	Budynek dawnego Klasztoru Bazylianów na Górze Chełmskiej	Remont dachu na budynku dawnego Klasztoru Bazylianów znajdującego się w Sanktuarium Maryjnym na Górze Chełmskiej: - wymiana całego poszycia dachu, - wymiana wszystkich obróbek dekarских, rynien z rurami spustowymi, - wykonanie termoizolacji, - wykonanie hydroizolacji, - wymiana wszystkich łat i elementów konstrukcyjnych więźby dachowej, - nałożenie na całą konstrukcję drewnianą impregnatów i środków ogniotrwałych oraz grzybobójczych, - dostosowanie instalacji odgromowej do obowiązujących standardów, - montaż nowych ław kominiarskich i poręczy wraz z zaczepami asekuracyjnymi do prac na wysokości, - utylizacja odpadów budowlanych powstałych w wyniku powyższych działań.	Całe zadanie: 2 970 019,50 zł Dofinansowanie: 2 910 552,57zł Wkład własny miasta: 59 466,93 zł
2024	Miejsce pamięci Stalag w Chełmie	Rewitalizacja miejsca pamięci Stalag w Chełmie: w ramach zadania wykonano następujące prace: - usunięcie mchów, grzybów i porostów z pomników; - pielęgnacja zieleni i drzewostanu; - renowacja poprzez piaskowanie i impregnację pomników i postumentów w celu zabezpieczenia ich przed ponownym zniszczeniem; - odizolowanie pomników od trawnika kostką brukową, kamyczkami wysypanymi na agrotkaninę w celu zabezpieczenia ich przed wybrudzeniem koszoną trawą; - wykonanie nowych nasadzeń; - wykonanie nowych tablic informacyjnych; - kompleksowy remont ogrodzenia terenu w zakresie czyszczenia ciśnieniowego oraz uzupełnienie brakujących elementów ogrodzenia ze stali kształtowej wypełnionej prętami prostymi oraz wymiana czapek na murze wokół pomnika; - remont ścieżek z masy asfaltowej; - wykonanie z kostki kamiennej chodnika wokół pomnika; - montaż stopni granitowych; - wymiana i przestawienie krawężników na mogiłach zbiorowych	Całe zadanie: 142 680,00 zł Dofinansowanie: 138 956,05 zł Wkład własny miasta: 3 723,95 zł
2025	Klasztor Bazylianów na Górze Chełmskiej i krypty Bazyliki Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	„Prace budowlano - konserwatorskie w piwnicach Klasztoru i kryptach Bazyliki”:	43 990,50 zł

		- wykonanie podłogi ceglanej w krypcie nr 2 – rekonstrukcja z oznaczeniem wątkiem wendyjskim ściany zewnętrznej dawnej cerkwi, -oznaczenie wątkiem wendyjskim ściany zewnętrznej dawnej cerkwi, - prace pod narteksem, - rekonstrukcja narysów ścian cerkwi z XIII w., - rekonstrukcja pólek i zabezpieczenie wnęk ekspozycyjnych w lochu ze studnią, - roboty budowlane w piwnicy centralnej, - badania w kryptach Bazyliki i piwnicach Klasztoru.	
2025	Ogrodzenie przy kościele pw. Rozesłania Św. Apostołów w Chełmie	Zakres obejmował: usunięcie starego tynku; demontaż, oczyszczenie z piaskowaniem oraz malowanie proszkowe istniejących przęseł stalowych oraz ich wymiana (jeśli zaistniała taka konieczność); odkopanie muru do poziomu fundamentów; wzmocnienie lub podbicie fundamentów; zabezpieczenie skarp przed osuwaniem; izolacja pionowa; uzupełnienie ubytków muru; wymiana elementów muru znajdujących się w stanie awaryjnym; oczyszczenie i zagruntowanie podłoża; roboty tynkarskie; wykonanie nowych czapek na słupkach	Całe zadanie: 3 199 500,00 zł Dofinansowanie: 3 135 510,00 zł Wkład własny miasta: 63 990,00 zł
2025	Klasztor Bazylianów na Górze Chełmskiej	W ramach projektu wymieniono część stolarki okiennej i drzwiowej, część instalacji elektrycznej, sanitarnej, c.o. oraz wykonano tynki wewnątrz budynku po dawnym Klasztorze Bazylianów.	Całe zadanie: 362 157,98 zł Dofinansowanie: 353 321,33 zł Wkład własny miasta: 8 836,65 zł
2025	Cmentarz wojenny w lesie Borek	Zadanie objęło prace konserwatorskie i remontowe cmentarza wojennego w lesie Borek, na którym znajdują się mogiły z okresów I i II wojny światowej oraz międzywojnia. Zakres zadania obejmował wymianę stalowego ogrodzenia; mycie i odgrzybienie ogrodzenia z kamienia; oczyszczenie, odgrzybienie oraz gruntowanie pomników i grobów; uzupełnienie ubytków w obrzeżach grobów.	Całe zadanie: 370 674,00 Wnioskowane dofinansowanie: 296 539,00,00 zł Wkład własny miasta: 74 135,00 zł
RAZEM:			343 584,01

PREZYDENT MIASTA CHEŁM
/-/ Jakub Banaszek